

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA AKADEMII NAUK ZSRR

Dnia 28 stycznia 1974 r. upłynęło 250 lat od chwili wydania uchwały powołującej do życia Akademię Nauk i Sztuk w Petersburgu, dzisiejszym Leningradzie. Jubileusz ten był specjalnie uroczysto obchodzony w ZSRR i krajach zaprzyjaźnionych. Komitet Centralny KPZR w swoim postanowieniu mówi: "Założenie Akademii Nauk stało się wielkim zdarzeniem w historii rozwoju nauki, oświaty i kultury naszego kraju. Jej działalność wykazała istotny wpływ na rozwój światowej nauki. Tę znakomitą datę obchodzi społeczność radziecka w warunkach wzrostu roli nauki we wszystkich dziedzinach życia i działalności rozwijającego się społeczeństwa socjalistycznego".

W związku z Jubileuszem ukazało się wiele publikacji, zorganizowano szereg sesji naukowych i wystaw.

Artykuł niniejszy powstał w oparciu o dwa najnowsze wydawnictwa:

1. Komkov G., Levin B. V., Semenov K.: Akademia Nauk SSSR. Kratkij istoričeskij očerok 1724-1974. Moskwa, Izdat. "Nauka" 1974 4° 521 s.
2. Lichtenstein E. S.: Rol' Akademii nauk v obščestvennom naučnom knigoizdani. Kniga. Issledovanija i materialy 1974 Sb. 29 s. 2-19

W rocznicę otwarcia Akademii Nauk ZSRR 7 października 1975 r. odbyła się w Moskwie na Kremlu uroczysta sesja naukowa w której wzięło udział wielu naukowców z całego świata. Polskę reprezentował prof. J. Kaczmarek, były minister szkolnictwa wyższego. W tym samym czasie otwarto, na terenach wielkiej wystawy osiągnięć gospodarki narodowej w Moskwie, wystawę obrazującą historyczny rozwój Akademii.

Akademia Nauk, powołana rozporządzeniem cara Piotra I w styczniu 1724 r. a otwarta pod koniec 1725 r., najpierw nazywała się "Akademią Nauk i Sztuk" a potem kolejno: od 1803 r. - "Imperatorska Akademia Nauk", od 1836 - "Imperatorska Sankt-Petersburska Akademia Nauk", od lutego 1917 r. do 1925 r. - "Rosyjska Akademia Nauk" a od lipca 1925 r. - "Akademia Nauk ZSRR".

Epoka Piotra I /1672-1725/, w której powstała Akademia, była okresem poważnych zmian w Rosji, okresem jej europeizacji, dużych

zmian społecznych, prawnych, okresem umacniania absolutyzmu i despotyzmu. Z imieniem Piotra I wiążą się zwycięstwa Rosji nad Turcją i Szwecją, odzyskanie dostępu do Morza Bałtyckiego, stworzenie regularnej armii i floty, zwycięstwa rosyjskiej dyplomacji. Wewnątrz kraju powstaje aparat państwowy, następuje rozwój przemysłu i manufaktury, zostaje wreszcie założony Petersburg a w nim Akademia Nauk i Sztuk.

Powstanie akademickiej typografii i pojawienie się wielkiego, jak na tamte czasy, wydawnictwa przy Akademii równocześnie z jej powołaniem, było rzeczą ogromnej wagi. Oficynie akademickiej zostaje przyznany przywilej wydawania, drukowania i sprzedaży wydawnictw Akademii.

Sytuacja wydawnicza, jaka istniała w czasie powstania Akademii była trudna, w kraju było mało drukarni. Działający od czasów Iwana Fedorowa "Pecatnyj Dvor" w Moskwie drukował głównie książki religijne. Piotr I, zdając sobie sprawę, że rozwój nauki i kultury nie jest możliwy bez rozwoju drukarstwa, przykładał wielką wagę do powstawania nie tylko szkół, instytucji kulturalnych, ale i miast wóczas na zachodzie - drukarni. Już w czasie pierwszej swojej podróży do Holandii zapoznał się z urządzeniami drukarni i sztuką grawerską, a wydawca holenderski Jan Tessing otrzymał od cara przywilej drukowania książek świeckich i map w języku holenderskim i rosyjskim. Jednocześnie rodzi się potrzeba wydawania książek w kraju. Na początku XVIII w. powstaje kilka nowych drukarni w Moskwie i Petersburgu. Czcionki i mistrzowie sztuki drukarskiej sprowadzani są z zagranicy.

Z chwilą powstania Akademii niemal cała działalność wydawnicza w kraju zostaje jej podporządkowana. Trzy istniejące dotąd drukarnie w Petersburgu: Sankt-Petersburska, Morska przy Akademii Morskiej i Kłasztorna, przestają działać; stąd tym ważniejsza stała się rola drukarni Akademii Nauk.

Od początku swego istnienia Akademia Nauk i Sztuk spełniała funkcje naukowo-badawcze, pedagogiczne i popularyzujące wiedzę. Zaproszeni z zagranicy uczeni, między którymi znalazł się znany Daniel Bernoulli, matematyk i fizyk szwajcarski oraz jego znakomity uczeń Leonard Euler, matematyk, który położył dla Akademii wielkie zasługi, obowiązani byli zajmować się nie tylko badaniami naukowymi, ale i rozpowszechnianiem nauki. Odbywali publiczne wykłady oraz sporządzali streszczenia zagranicznych publikacji.

Pracę Akademii na początku XVIII w. cechował pewien encyklopedyzm, który zaznaczył się również w jej działalności wydawniczej.

Drukarnia, która była wówczas równocześnie oficyną wydawniczą, posiadała dobrą bazę materialną. Zaopatrzona była w czcionki i szybko zaczęła zdobywać sobie sławę jednej z najbogatszych drukarni w Europie. Dysponowała czcionkami alfabetu rosyjskiego, łacińskiego, a także arabskiego i gruzińskiego.

W styczniu 1728 r. z akademickiej drukarni wyszedł pierwszy numer gazety "Sankt-Peterburskie Wedomosti", które odtąd wychodziły stale 2 razy w tygodniu. W tym samym roku ukazał się kalendarz na lato 1728 r. drukowany później co roku. Oficyna akademicka przede wszystkim drukowała podręczniki dla uniwersytetu i gimnazjum, znajdujących się przy Akademii. Z oficyny akademickiej wyszedł również w 1728 r. oficjalny organ Akademii "Kammentarii Sankt-Petersburskoj imperatorskoj Akademii nauk" oraz "Mesjacznye opisanie kommentarijev Akademii nauk".

W latach trzydziestych XVIII w. rozszerzyła się znacznie działalność wydawnicza Akademii. Zaczęto wydawać utwory literatury pięknej i nuty obok czasopism i podręczników.

Zasługą Akademii było rozpowszechnienie i utrwalenie prawidłowej pisowni rosyjskiej, wprowadzenie także terminologii naukowej. Celem wzbogacenia języka rosyjskiego, opracowania jego zasad gramatycznych i stylistycznych oraz dokonywania tłumaczeń cenniejszych utworów literatury zagranicznej powołano na Akademii w 1735 r. t. zw. "Rossijskoe sobranie", które dyskutowało i ustalało terminologię, zasady ortografii i składni języka rosyjskiego. Ustalone przez to "sobranie" zasady pisowni były ściśle przestrzegane i wprowadzane w życie przez drukarzy i korektorów oficyny akademickiej. To też wydawnictwa Akademii odznaczały się dobrą jakością i szybko zyskiwały sobie autorytet. W "Komentarzach", a od 1751 r. w "Nowych Komentarzach" oraz w innych wydawnictwach Akademii jak w "Aktach", "Nowych Aktach" i tp., a także w monografiach drukowane były prace, które na zawsze weszły do nauki światowej.

Od 1741 r. cała działalność Akademii, a w tym i wydawnicza związana jest z imieniem wielkiego uczonego rosyjskiego M.V. Łomonosowa. Łomonosow był redaktorem "Sankt-Peterburskich Wedomosti" Wystąpił on z inicjatywą założenia popularno-naukowego czasopisma w języku rosyjskim, które zaczęło ukazywać się od 1755 r. pod

tytułem "Eżemesjacnye socinenija, k pol'ze i uveselenju sluzaszie". Z akademickiej drukarni wychodzą teraz wydawnictwa przyrodnicze, historyczne. W połowie XVIII w. pojawiają się pierwsze wydania dzieł zbiorowych. W 1751 r. wydrukowano "Sbpranie raznych socinenij v stichach i proze" M.V. Lomonosova, w następnym roku "Sopinenija i perevody" V.K. Trediakovskogo, uzonego i poety, który znany jest jako tłumacz z języka francuskiego. Pierwsze jego sławne tłumaczenie "Ezda v ostrov Ljubvi" było bardzo rozpowszechnione w Rosji. W latach 1784-87 wydano pełny wybór pism Łomonosowa, które to wydanie powtórzone pod koniec stulecia. Łomonosow był bardzo wszechstronnym uczonym, zajmował się fizyką, chemią, górnictwem, ale też wielkie zasługi położył dla rozwoju języka rosyjskiego, wersyfikacją, wydał w 1755 r. pierwszą gramatykę języka rosyjskiego. W XVIII w. oficyna akademicka drukowała przede wszystkim prace naukowe profesorów Akademii oraz podręczniki, ale również romanse, powieści i komedie dla szerszego kręgu czytelników. Rozpoczęto także wydawanie różnojęzycznych słowników-poliglottów i gramatyk języków obcych. Najbardziej znany był krótki słownik łacińsko-rosyjsko-niemiecki, który ukazał się w 1746 r. i uzyskał trzy wydania do końca XVIII w. Do znanych słowników należy również wydany w 1755 r. "Novyj leksikon na francuskom, nemeckom, latinskom i na rossijskom jazykach". Z wydawnictw ilustrowanych ukazały się w połowie XVIII w. "Palaty Sankt-Peterburgskoj Akademii nauk, Biblioteki i Kunstkamery, kotorych predstavleny plany, fasady, profile" oraz znany "Plan stolicznego goroda Sankt-Peterburga 1753". Akademia specjalizuje się nie tylko w wydawaniu pierwszorzędnej literatury naukowej, ale przykłada wagę do popularyzacji wiedzy, czego przykładem jest m.i. posiadanie wyłącznego prawa drukowania gazety "Sankt-Peterburgskie Vedomosti" w ciągu 150 lat.

Drukarnia akademicka stale pomaza i uzupełnia zbiór swoich czcionek, a o ich bogactwie świadczą wydawane co pewien czas od 1744 r. katalogi czcionek.

Na początku XIX w. Akademia Nauk otrzymała nowy statut, który ograniczył pełnię jej działalności, zachowując pozycję pierwszej instytucji naukowej w kraju. W Rosji powstaje wówczas

wiele prywatnych wydawnictw i drukarni, które drukują książki poszukiwane, przynoszące zysk. Książka naukowa nie przynosi zysku. Drukarnia akademicka spełnia więc w ciągu XIX w. i na początku XX ważną rolę niekomercyjnego wydawnictwa. Tutaj drukowane są prace wybitnych matematyków P. L. Cebysewa, którego zbiór prac wyszedł na przełomie XIX i XX w., jest to światowej sławy matematyk, na jego cześć w r. 1944 ufundowano premię im. P. L. Cebysewa dla zdolnych młodych matematyków. Równie wybitnym matematykiem był M. V. Ostrogradskij, którego prace matematyczne i fizyczne drukowane były w akademickiej drukarni. Z fizyków warto wspomnieć Borisa Goicyna, twórcę sejsmologii, dyrektora Obserwatorium Geofizycznego oraz A. Popova, pioniera łączności radiowej, który nie zależnie od Marconiego zbudował zespół nadawczo-odbiorczy na 50 km. W XIX w. prowadzili badania naukowe na Akademii sławni chemicy jak A. M. Butlerov, który był założycielem pierwszej szkoły rosyjskich chemików i wydał podręcznik do nauki chemii organicznej D. I. Mendelejev, twórca układu okresowego pierwiastków chemicznych, sławni biologzy: A. N. Beketov, botanik i geograf, założyciel pierwszego pisma botanicznego "Botaniceskie zapiski" i w półorganizator Towarzystwa Przyrodniczego, wydał podręczniki botaniki o geografii roślin. Równie sławny botanik, żyjący w drugiej połowie XIX w. i na początku XX to K. A. Timiriazev, fizjolog roślin, darwinista, członek Akademii i licznych towarzystw naukowych zagranicznych.

Wiek XIX to wiek wielu ekspedycji naukowych, geograficznych, zapoczątkowanych w XVIII w. Celem tych ekspedycji było poznanie wielkiego imperium rosyjskiego, krajów Rosji europejskiej i Azji. Wyniki tych ekspedycji wydawane były w drukarni akademickiej. Sławne są ekspedycje żeglarza i admirała P. P. Vrangla, uczestnika wyprawy na Kamczatkę, który opisywał brzegi Syberii, także podróże akademika Litke'go, wybitnego geografa i żeglarza, wieloletniego prezydenta Akademii Nauk, badacza morza Białego i Arktycznego.

Z najbardziej częstych form literatury naukowej wieku XIX i początków XX wymienić można tradycyjne wydawnictwa ciągłe, a więc "Mémoires" Akademii, wychodzące w 4 częściach. Od 1831 do 1894 r. Akademia wydawała "Bulletin scientifique", gdzie drukowane były artykuły z różnych dziedzin wiedzy; podobnie od 1839 r. przez

60 lat wychodziły "Beiträge" dotyczące historii Rosji i krajów Azji. W latach 1862 - 1895 wydano 75 tomów ogólnoakademickiego czasopiśma "Zapiski Imperatorskiej Akademii nauk", gdzie drukowane były sprawozdania Akademii i artykuły profesorów. Od 1894 r. wychodzą "Izvestija Imperatorskiej Akademii nauk" już w języku rosyjskim.

Na początku XI w. poszczególne instytucje Akademii zaczęły wydawać specjalistyczne czasopiśma, a więc "Trudy" Muzeum Botanicznego, Muzeum Geologicznego, "Eżegodnik" Muzeum Zoologicznego oraz sławny historyczny "Bizantyjskij Vremiennik". Od 1867 zaczęły wychodzić "Izvestija ruskogo jazyka i slawiatiki", których ukazało się 101 tomów. Ta forma wydawnictw ciągłych pozwalała Akademii koncentrować się na pracy badawczej i szybko ogłaszać wyniki.

W XII w. Akademia wydawała też dzieła zbiorowe swoich uczonych. Wyszło m.i. 10 tomów "Materialov dlja istorii Akademii nauk". W latach 60-tych XII w., w związku ze stuleciem działalności Akademii, przystąpiono do wydania dzieł klasyków rosyjskiej literatury. Wyszło więc 10-tomowe wydanie dzieł historyka Dzierżawina, 3-tomowe Puszkina, 5-tomowe Lermontowa, 3-tomowe Gribojedowa. Wydawanie klasyków literatury miało wielkie znaczenie kulturalne i oświatowe dla całego społeczeństwa rosyjskiego.

Ogólnie mówiąc, Akademia w latach 1728-1917 wydała w języku rosyjskim i obcych 3 tysiące tytułów książek, nie licząc czasopism, sprawozdań i innych wydawnictw ciągłych. Nakłady jednak zarówno książek jak i czasopism były małe, kształtowały się w granicach 1000-1500 egz., nie wzbudzały zainteresowania w szerszych kręgach czytelników, oprawa graficzna była skromna. Do Wielkiej Rewolucji Październikowej Akademia Nauk nie miała odpowiedniej bazy materialnej, rozporządzała tylko niewielką ilością instytucji naukowych. Carska władza stawiała na czele Akademii ludzi nie zawsze odpowiednich. Dopiero po Rewolucji Lutowej w 1917 r. Akademia uzyskała prawo wyboru prezydenta. Jeśli chodzi o druk prac naukowych, to zawsze drukowano mniej niż było można. Chroniczny głód wydawniczy spowodował, że liczne badania naukowe w carskiej Rosji nie ujrzały światła.

Działalność wydawnicza Akademii Nauk po Rewolucji Październikowej uległa całkowitej zmianie. Od pierwszych lat władza radziecka nie żałowała środków na wydanie dzieł naukowych. Dbając o naukę, dbano też o rozwój przemysłu graficznego. Już w 1921 r. uchwałą Lenina przyznano Akademii fundusze na druk prac znakomitego fizjologa I. P. Pawłowa z zaznaczeniem, że ma to być piękne wydanie mimo, że był to okres, kiedy w kraju brakowało papieru, farb, tektury.

W latach 1917-1923 działalnością wydawniczą Akademii kierował głównie sekretarz Akademii, którym w tym czasie był światowej sławy profesor, badacz Wschodu S. F. Oldenburg, stał on na czele komisji wydawniczej wiele lat.

Wiosną 1923 r. powstaje "Izdatel'stvo Rossijskoj Akademii nauk" osobna jednostka Akademii. W ten sposób ta dziedzina działalności zostaje wydzielona, rozszerzona, uzyskuje wykwalifikowane kierownictwo i personel. Już w 1924 r. ukazuje się w tym wydawnictwie pierwszy numer "Dokłady Akademii nauk", czasopisma ogólnoakademickiego, które zaczęło wychodzić po Rewolucji Październikowej.

W roku 1925 "Izdatel'stvo Rossijskoj Akademii nauk" podobnie jak i Akademia zostaje przemianowane na "Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR". Prowadzi ono ożywioną działalność, stara się o utrzymanie ścisłej więzi nauki z przemysłem, o propagandę wiedzy. Wydawnictwu podlega również drukarnia. W r. 1930 następują pewne zmiany. Merytoryczne kierownictwo działalnością Akademii sprawuje teraz nowy oddział Akademii "Redakcionno-izdatel'skij sovet SSSR" - RISO w skrócie, który podlega bezpośrednio Prezydium Akademii i Zebrań Ogólnemu. "Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR" ulega rozszerzeniu, wprowadzeni są redaktorzy techniczni, oddzielona i usamodzielniona zostaje drukarnia, która staje się zakładem przemysłowym. Z początku wydawnictwo posiada specjalny dział rozpowszechniania literatury naukowej, który zajmuje się sprzedażą książek, przyjmowaniem prenumerat, a także rozsyłaniem egzemplarzy obowiązkowych, zabezpieczaniem wydawnictw rezerwowych i t.p. Dział ten w roku 1928 usamodzielnia się w "Akademkniga" instytucję, która przejmuje jego funkcję. W roku 1934 Akademia Nauk wraz z wydawnictwem przenosi się z Leningradu do stolicy Moskwy, w Leningradzie zostaje tylko oddział leningradzki.

W okresie międzywojennym obok wydawnictw czysto naukowych drukowane są przede wszystkim podręczniki akademickie, a także najrozmaitsze serie popularne, często przyrodnicze jak "Rastitelnyj mir", "Životnyj mir", "Poleznye iskopaemye". Przy współudziale M. Gorkiego zaczyna wychodzić czasopismo "Nauka i ee rabotniki", a także w latach 30-tych seria literacka "Literaturnoe nasledstvo", w której wydano dziesiątki tomów tekstów rosyjskich i radzieckich pisarzy. Oczywiście Akademia Nauk w dalszym ciągu wydaje swoje wydawnictwa periodyczne: "Vestnik Akademii nauk" od 1931 r. kontynuacja dawnych "Commentarii" i "Doklady Akademii nauk". Instytuty naukowe w dalszym ciągu wydają swoje "Trudy".

W czasie II wojny światowej działalność wydawnicza Akademii Nauk naturalnie zmniejsza się. Liczni uczeni Moskwy i Leningradu poszli na front, inni ewakuowani byli w różne strony kraju. Prowadzono badania głównie związane z wojną. Pojawił się ostry deficyt papieru, materiałów piśmiennych. Leningradzka drukarnia i jej urządzenia ucierpiały na skutek długotrwałego oblężenia miasta. Za okres 1941 - 1945 Akademia wydała tylko 2.262 tytułów książek i czasopism.

Po zakończeniu wojny Akademia Nauk znacznie aktywizuje się. Wydawnictwo w latach powojennych szybko zaczyna działać. Do dyspozycji Akademii w r. 1944 oddana jest jedna z drukarni moskiewskich oraz odbudowana i na nowo urządzona zostaje drukarnia leningradzka. Trudno jest opisać całe bogactwo literatury wydawanej przez Akademię po II wojnie światowej, gdyż dotyczy ona wielu dziedzin wiedzy, zarówno książek jak i w większej mierze czasopism.

W latach 1946 - 58 na pierwszym miejscu znalazły się wszelkie wydawnictwa typu prace t.j. "Trudy". Ten rodzaj wydawnictw ciągłych był w tym okresie najwygodniejszym sposobem publikowania wyników badań naukowych. "Trudy" wychodziły pod firmą różnych instytucji Akademii. Bliskimi tego typu wydawnictw były i są wydawnictwa seryjne i wielotomowe, a więc "Paleontologija SSSR", "Flora SSSR", "Fauna SSSR", "Mineraly SSSR".

Dużą wagę przykładano do wydawnictw monograficznych, encyklopedii, słowników, bibliografii. Zainteresowaniem czytelników cieszyły się serie literackie, obok serii "Literaturnoe nasledstvo" w roku 1948 powstaje nowa seria "Literaturnoe pamjatniki".

Serie te mają masowe nakłady. Już w roku 1945 zostaje założona przez akademika S.I. Vavilova seria "Klasyki nauki", w której wyszło dziesiątki tomów. W dalszym ciągu kontynuowana jest założona również przez Vavilova seria "Naukowo-popularna literatura", która zaskrzyła się przede wszystkim wydaniem prac Timiriازهva, który "pracował dla nauki, pisał dla narodu".

Osobny rozdział działalności wydawniczej Akademii Nauk w latach 1946 - 58, to produkcja czasopism naukowych, których liczba w tym okresie znacznie wzrosła. Ze względu na sposób wydawania czasopism Akademii można podzielić na 4 grupy:

I Ogólnoakademickie - tu należą "Vestnik Akademii nauk SSSR" i "Doklady Akademii nauk SSSR". Na ich łamach rozwiązywane są problemy ogólne związane z rozwojem nauki, podobne czasopisma wydają i inne akademie naukowe.

II Czasopisma specjalistyczne - grupa najliczniejsza. Specjalizują się one w różnych dziedzinach nauki. Typowe dla tej grupy czasopisma to "Żurnal fiziceskoj chimii", "Żurnal eksperimentalnoj i teoretičeskoj fiziki", "Avtomatika i telemekhanika", "Matematičeskij sbornik", "Biochimija", "Sovetskaja botanika", "Sovetskaja archeologija", "Problemy ekonomiki", "Sovetskoje gosudarstvo i pravo".

III Czasopisma popularno-naukowe. Tutaj w okresie 1946 - 58 wychodzi czasopismo "Priroda" zapoczątkowane jeszcze w okresie przedrewolucyjnym.

IV grupa to czasopisma referatywne. Zadaniem ich jest informacja o wychodzącej literaturze naukowo-technicznej. Wydawnictwo Akademii Nauk przystąpiło do wydawania czasopism referatywnych w 1953 r. Z początku wydawało ich więcej, w r. 1958 ilość ich była rekordowa, później wydawanie referatywnych czasopism przeszło do kompetencji innych instytucji, głównie VINITI/Vsesojuznyj Institut nauczno-techničeskoj informacii/.

Ogólnie można powiedzieć, że w latach 1946 - 1958 zrobiono olbrzymi krok naprzód, jeśli chodzi o wydawnictwa Akademii Nauk.

W latach 60-tych naszego stulecia nastąpiła w ZSRR reorganizacja całej działalności wydawniczej w kraju. Zmiany nastąpiły też w wydawnictwie Akademii Nauk. Tematyka jego została znacznie

rozszerzona. W roku 1963 przyłączono do "Izdatel'stva Akademii nauk" dwie inne instytucje wydawnicze "Fizmatgiz"/Fiziko-matematičeskoe gosudarstvennoe izdatel'stvo/ i "Izdatel'stvo Vostočnoj literatury", w związku z tym nowe wydawnictwo przyjęło nazwę Izd. "Nauka", które odtąd z jednej strony merytotycznie podlega Prezydium Akademii Nauk, a w sprawach ściśle wydawniczych, poligraficznych i handlu książkami Komitetowi Rady Ministrów.

Na początku 1965 r. w Nowosybirsku, gdzie jest znane miasteczko uniwersyteckie, powstaje nowy dział nowosybirski wydawnictwa "Nauka". Wszystkie te zmiany spowodowały reorganizację struktury wydawnictwa. Stało się ono czymś w rodzaju kombinatu, w skład którego wchodzi różnie sprofilowane poddziały.

Główna komórka przemysłowa wyd. "Nauka" znajduje się w Moskwie, zawiera ok. 20 redakcji książkowych, zakład produkcyjny, zakład produkcji czasopism, dział wydań offsetowych. Ta komórka produkuje ok. 60% całej literatury naukowej wyd. "Nauka".

Obok centralnej komórki w Moskwie wydawnictwo posiada oddział leńingradzki, na który przypada 17% produkcji wydawniczej.

Drugi młody oddział nowosybirski jest oddziałem przyszłościowym, posiada własną drukarnię i zaplecze całego kompleksu instytucji naukowych powstających w Azji.

Dwie główne redakcje fizyko-matematycznej literatury i literatury Wschodu t.j. dotyczącej problemów Azji, Oceanii i Dalekiego Wschodu - łącznie wydają 18 % wyd. "Nauka".

Jednocześnie z powstaniem i zmianami wyd. "Nauka" nastąpiły również zmiany w działalności RISO/Redakcionno-izdatel'skij sovet/- W 1962 r. nałożono na tę radę obowiązek koordynacji działalności wydawniczej wszystkich akademii nauk radzieckich republik, nad to kierowanie produkcją wydawniczą VINITI/Vsesojuznyj Institut naucznej i technicznej informacji/ i INION/Institut naucznej informacji oświeceniowych nauk/. Jednym słowem RISO kieruje, planuje, koordynuje działalnością wydawniczą wszystkich akademickich organizacji i zakładów. Ma więc zabezpieczać wysoki poziom ideologiczny i naukowy całej produkcji wydawniczej naukowej, zajmować się propagandą osiągnięć nauki i techniki, decydować o typach i rodzajach wydawnictw, dbać o stały rozwój i doskonalenie. Te zwiększenie zadań wpłynęło na aktywizację pracy RISO. Obecnie w jej skład wchodzi ok. 100 wykwalifikowanych specjalistów, przeważnie członków Akademii Nauk. RISO obejmuje swoim kierownictwem i kontrolą następujące instytucje: Wydawnictwo "Nauka",

wydawnictwa akademii nauk republik radzieckich, VINITI, powstałe w 1953 r., skierowane głównie na wydawanie czasopism referatywnych, jest to centrum informacji naukowo-technicznej, INION - centrum informacji społeczno-ekonomicznej, wreszcie samodzielne wydawnictwa instytutów naukowych. Część naukowej literatury, przygotowanej przez Akademię Nauk, wydawana jest w nieakademickich wydawnictwach. RISO zatwierdza również plany roczne wydawnictw krajowych.

Zmiany, które zaszły w działalności wydawniczej przyczyniły się do znacznego wzrostu produkcji literatury naukowej.

W poprzednich latach w wydawnictwach Akademii Nauk przeważały różnego rodzaju "Trudy", "Ucennye zapiski". Był to rodzaj typowy swego czasu. W ostatnim 10-leciu ten typ wydawnictw stał się anachronizmem, nie zadawała już czytelników. RISO zniosła część czasopism nietematycznych. Z planów wydawniczych skreślono ok. 400 tytułów typu "Trudy". Na ich miejsce pojawiły się serie monograficzne i tematyczne prace zbiorowe.

W wyd. "Nauka" założono ok. 50 nowych serii, bardzo wygodnych dla czytelników. Szeroko znana jest seria "Serija naucno-biograficeskaja" powstała w 1960 r. Mimo krótkiego czasu przygotowano w niej szereg cennych wydawnictw o wybitnych uczonych świata. Wyszły więc książki o Einsteinie, Galileuszu, Leonardo da Vinci. W 1964 r. powstała seria "Vtoraja mirovaja vojna v issledowanijach, vspominanijach i dokumentach" Przyczyniła się ona do szerokiego opracowania problemów minionej wojny. Do 1970 r. ukazało się w niej ok. 30 książek. Autarami ich są wybitni wojskowi, politycy, działacze społeczni. Seria cieszy się dużym powodzeniem, gdyż łączy umiejętnie dokładność i oparcie na dokumentach z żywym opisem zdarzeń - autorzy to często uczestnicy walk, które opisują.

W drugiej połowie 60-tych lat nastąpił zwrot od nadmiernego zainteresowania daleką przeszłością do problemów współczesności. Wyd. "Nauka" zwróciło specjalną uwagę na wydanie książek poświęconych zdarzeniom o światowo-historycznym znaczeniu. W 1967 r. ZSRR, państwo i postępowe społeczeństwo obchodziło 50-lecie zwycięstwa Wielkiej Październikowej Rewolucji Socjalistycznej, wyd. "Nauka" wydało ok. 30 książek związanych z jubileuszem. Jedną z najważniejszych jest praca akademika I. I. Minca "Isto-

rija Velikogo Oktjabra" oraz dokumentalny zbiór "Protokoly Petrogradskogo voenno-revoljucionnogo komiteta".

W 1970 r. w związku ze 100-letnią rocznicą urodzin Lenina wyd. "Nauka" wydało ok. 40 książek m.i. "Lenin i sovremennaja nauka" - jest to praca zbiorowa pod red. M.K. Keldysem, 2-tomowa oraz inne książki jak "Leninskoo učenje o diktature proletariata", "Lenin o sojuze robocego klassa i krest'janstva" Wiele interesujących książek ukazało się również w roku 1970 w związku z 25-leciem zwycięstwa ZSRR w II wojnie światowej.

Ponieważ sama nauka znajduje się w ciągłej dynamice i rozwoju zmieniają się również proporcje produkcji wydawniczej.

W ostatnich latach 1963-1970 nauki ścisze na całym świecie mają największy potencjał, to też i na produkcję literatury fizyczno-matematycznej wyd. "Nauka" przypada największy procent 22%, potem idzie chemia i biologia 17%, geologia i geografia 13%, literaturoznawstwo i językoznawstwo 12%, historia 18%, technika 8%, ekonomia, filozofia i prawo 10%.

Zjawiało się w tym okresie 1964-1970 więcej niż 60 nowych tytułów czasopism, wydawanych przez Akademię Nauk. Są to czasopisma specjalistyczne nowych dziedzin wiedzy jak "Jadernaja fizika", "Geotektonika", "Elektrochimija", "Ekonomika i matematičeskie metody". Zwiększyła się liczba czasopism popularno-naukowych, obok "Prirody" wychodził jeszcze "Chimija i žizn", "Russkaja reč" i "Kvant". W czasopismach również przeważają nauki ścisłe.

Książki i czasopisma wyd. "Nauka" cieszą się uznaniem nie tylko w kraju, ale i za granicą. 5-7% nakładów rozchodzi się w krajach socjalistycznych i kapitalistycznych. Same Stany Zjednoczone A.P. tłumaczą na język angielski 34 tytuły czasopism radzieckich.

W dniu swego 50-lecia t.j. 14 kwietnia 1973 r. wydawnictwo "Nauka" jako kontynuacja dawnego "Izdatel'stva Rossijskoj Akademii nauk", a więc jednego z najistotniejszych oddziałów Akademii Nauk zostało nagrodzone orderem Sztandaru Pracy za aktywny udział w propagandzie radzieckiej nauki i techniki. Ta nagroda nie tylko umocniła rolę wydawnictwa, ale zobowiązała je do dalszych postępów w rozwiązywaniu zadań wydawniczych.